

*Mons. Josip Bozanić,
nadbiskup zagrebački*

MARULIĆEVA VAŽNOST I AKTUALNOST

(ZAKLJUČCI)

1. Zaključujući ove dane raspravljanja o Marku Maruliću iskreno sam uvjeren da je zbog više razloga vrijedilo organizirati ovaj međunarodni skup. Marulić je uistinu povijesni lik u punom smislu riječi, tj. vrijedi ne samo za kratko vremensko razdoblje, nego svojom porukom i za nas na pragu novog tisućljeća.

Marka Marulića doživljavamo prvenstveno kao promicatelja kršćan-skog humanizma. Najteži problemi modernog čovjeka svoje korijene imaju u antropologiji, u pitanju čovjeka. I Drugi vatikanski sabor i pape bolno su tužili zbog ateizma i istjerivanja Boga iz života, i onoga što je došlo kao posljedica: rastakanja čovjeka u prostranim slojevima modernih društava. Za neke čovjek čak nema vlastitog identiteta. Marulić je uzor »integralnog humanizma«, kako bi rekao Jacques Maritain. Iskrivljenoj antropologiji treba pripisati najdublje uzroke propasti komunizma, ali tu se kriju i smrtne pogibli za moderni i postmoderni svijet općenito, poglavito u Europi. Kršćanski se humanizam hrani i pokladom vjere i dosezima razuma, što je nedavno iznova istaknula enciklika svetog oca Ivana Pavla II. Nasuprot množenju sve više djelomičnih i jednostranih spoznaja, pretežno biološkoga ili sociološkog kova, *Fides et Ratio* naglašava punu integraciju ljudskog znanja, iz kojega jedinog može poteći autentični humanizam.

Naš Marulić razvija svoj kršćanski humanizam integrirajući kršćansku tradiciju s klasičnom grčko-rimskom, koja je u njegovo vrijeme bila *u modi*. On bi danas zacijelo integrirao i moderne kulturne doprinose, koje je želio Drugi vatikanski sabor (npr. psihologiju i sociologiju). Očito je potrebno na ovome mjestu inzistirati na nužnosti autentičnog humanizma. Totalitarizmi sa svojim nesrećama morali bi biti ozbiljna opomena svima da ih ne zaslijepe čisto ekonomski, znanstveni ili politički uspjesi. To bi mogla biti prva pouka Marka Marulića.

2. Gdje pronaći pravi humanizam? Govoreći i čitajući o humanizmu danas u planetarnom razdoblju, često se ima dojam da smo u muzeju u kojem se prelazi iz jedne prostorije u drugu s uzorcima različitih kultura, koji i po značenju i vrijednosti izgledaju ekvivalentni. Ako tako izgleda sa strogo znanstvenog gledišta, ostaje mnogo reći s etičkoga, filozofskoga i religioznog gledišta, tj. u odnosu na osnovne probleme glede temeljnih vrijednosti u svijetu sve bržih promjena. Humanizam Marka Marulića tipično je kršćanski. Renesansni književnik diše zrak svoga vremena i klasične antike, no veoma je ukorijenjen u biblijski i kršćansko-crkveni svijet, kako to pokazuju njegova djela i nadahnućem i sadržajem, poglavito njegova remek-djela kao *Institucija*, *Evangelistar*, *Pedeset priča*, itd.

Od temeljne je važnosti duhovno i teološko usredotočenje Marulićeva humanizma. On, teolog laik, to čini kao istinski učitelj kršćanskoga »čestitog življenja«. To vrijedi istaknuti poglavito ako se vodi računa o poganskim duhom prožetoj atmosferi koja se u njegovo vrijeme širila. Kršćanstvo i duhovnost Marka Marulića nisu bili stilske ili literarne vježbe, nego osobno i življeno uvjerenje (*engagee*), nasuprot nekim renesansnim humanistima, površno kršćanskima i onda takvima gotovo samo po imenu. Njegovi tekstovi, i latinski i hrvatski, nude istinsku životnu mudrost kao »*Sapientia Christi*«.

3. Marulić je bio hrvatski ali i europski humanist, s obzirom na izvor svoje misli i, još očitije, raširenost svojih djela. Danas je u tijeku proces europske integracije. Počelo se s ekonomijom da bi se prosljedilo s političkim, vojnim, pravnim i možda kulturnim ujedinjenjem.

Poznata je misao Jeana Monneta, jednoga od tvoraca Europske zajednice, što ju je izrazio pred kraj svoga života pred europskim političarima i diplomatima, nastavljačima procesa što ga je on započeo zajedno sa Schumanom, Adenauerom, De Gasperijem, Spaakom i drugima: »Kad bih morao iznova projektirati Europsku zajednicu« - reče — »ne bih započeo s ekonomijom nego s kulturom.« U procesu ujedinjavanja u tom smjeru Marko Marulić bi zacijelo imao veoma istaknuto mjesto. Svjedok jedne tradicije s naglaskom na kulturi, na dinamizmu vjere i ispravnog razuma »*recta ratio*« on bi mogao mnogo toga reći za budućnost Europe. Nakon katastrofalna dva svjetska rata i totalitarnih i tlačiteljskih sistema posljednjih desetljeća svjedoci smo toliko korjenitih duhovnih i moralnih promjena da se moramo zapitati što će u skoroj budućnosti ostati od Europe i njenog humanizma. Glasoviti njemački znanstvenik Werner Heisenberg, dobitnik Nobelove nagrade za fiziku, 1969. je napisao ako u Europi dođe do pomanjkanja magnetske snage kompasa kršćanstva, moglo bi doći do strahota i takvih nesreća koje će zasjeniti koncentracijske logore i atomsku bombu Drugoga svjetskog rata. Dobro poznati nedavni tragični događaji, ne tako udaljeni od Marulićeva Splita, kao da potvrđuju takve strahove.

4. Marulić je svjedok zajedničke europske baštine, ali i višedimenzionalnih vrijednosti, bogatih i različitih jezičnih, etničkih, regionalnih i nacionalnih tradicija. To ima posebno značenje u razdoblju tzv. globalizacije kad se javlja opasnost da se čovjeka i njegovu kulturu svede na jednostranu dimenziju. On svoja brojna djela

piše na latinskom, univerzalnom jeziku Europe kroz mnoga stoljeća, ali i na hrvatskom, jeziku maloga slavenskog naroda, na razmeđu europskog Istoka i Zapada, svjestan jedinstva i razlika tih dvaju dijelova (uz prisutnost turskog islama što ga se tada u Hrvatskoj i u Europi osjećalo kao veliku prijetnju) nije se htio odreći vlastitog identiteta.

Marko Marulić, latinski (i talijanski) renesansni književnik i istovremeno otac hrvatske književnosti, također je i domoljub. Patio je zbog svoga naroda izloženoga teškim stradanjima i pogiblima. Pomoć je očekivao od Boga (*Solus Deus potest nos liberare de tribulatione inimicorum...* akrostih je njegove *Molitve suprotiva Turkom*), ali i od Petrova nasljednika, kako svjedoči *Poslanica Hadrijanu VI*. On i njegov narod bijahu vjerni Svetoj Stolici u kršćanskom religioznom duhu, ali i svjesni kulturnih implikacija koje su dolazile od tog žarišta, kako je već u 10. stoljeću zabilježio bizantski car Konstantin Porfirogenet u svom djelu *De administrando imperio* (pogl. 29, 30).

Zbog njegova kršćanskog humanizma, sa sigurnošću bi se moglo tvrditi da bi u aktualnim napetostima u Europi Marulić bio pobornik suživota dostojna čovjeka, naroda i nacija; ujedinjene Europe (i svijeta), ali vjerne svojim različitim kulturnim i kršćanskim tradicijama. Uvjeren sam da je vrijedilo zamisliti i organizirati ovaj skup i da učinjena istraživanja i postignuti rezultati pokazuju veličinu lika Marka Marulića, književnika i prevoditelja, kršćanskog humanista i pjesnika, teologa laika i »mistika«, djelatnika u građanskim poslovima Splita (ponosio se što je »Splicanin—*Spalatensis*«); ujedno istinskog Europejca kao i predstavnika naroda i Crkve u geopolitičkom položaju stoljećima pa sve do danas izloženog raznim europskim, ponekad veoma bolnim napetostima. Pomoć odozgo, zazivana od Marka Marulića, i potpora Petrove Stolice nikad nisu uzmanjkale. Gajimo vjeru da neće uzmanjkati ni u budućnosti. Hvala svima.